

Kirken Underviser

ema

Anderledes gudstjenester

Anderledes gudstjenesteformer, hvorfor det?
To unge menneskers drømme om,
hvordan en gudstjeneste skal være for at tale til dem.
side 3

Rocksange på kanten af det religiøse
Når rocksangene møder kirkens sprog
og ritualer, får rockpoesien en ny betydning.
side 11

Friluftsgudstjeneste
De mange og lange forberedelser forud
for en friluftsgudstjeneste er indsatsen værd.
side 14

Skumringsgudstjeneste omkring en lysglobe
En gudstjenesteform, der koncentrerer sig om
det væsentlige og stemme sindet til fordybelse.
side 18



2006-4
december

Indhold



Anderledes gudstjenesteformer, hvorfor det?

3

Det drømmer jeg om! af Sarah K. Dedieu, medlem af Danmarks kristelige gymnasiastbevægelse
Jeg drømmer om en Jazzkirke, af Mikkel Christoffersen, ung og kristen



Højmessen som alternativ gudstjeneste

4

af Morten Skovsted, sognepræst i Hjortshøj-Egå



Mød de unge dér, hvor de er!

8

af Ea Andersen, Ungdomsgadepræst i København og leder af Natkirke for unge i Trinitatis kirke



Rocksange på kanten af det religiøse

11

af Jesper Hougaard Larsen, sognepræst i Vor Frue kirke, Svendborg



Friluftsgudstjeneste i Mølholm, Vejle

14

af Erik Steen-Nielsen, sognepræst i Mølholm, Vejle



Skumringsgudstjeneste omkring en lysglobe

18

af Karen Schroll-Fleischer, Torup kirke



Boganmeldelser

22

Kirken Underviser

- er et tidsskrift til inspiration for alle i kirkens forskellige former for undervisning
- praktisk hjælp til det pædagogiske arbejde i menigheden og det kirkelige børne- og ungdomsarbejde
- undervisningsmodeller til brug for børn, unge og voksne
- forslag til andagter og gudstjenester
- teologisk-pædagogisk information
- anmeldelser og omtale af nye undervisningsmaterialer og litteratur med relevans for det pædagogiske arbejde i kirke og menighed

www.kirken-underviser.dk

Redaktion

Søren Kjærgaard Nielsen, Elsebeth Kragh Dedieu (ansv.), Line Volmers (ansv.), Mogens Bering Rasmussen, Keld Balmer Hansen, Inger Hørup Slot, Inger Margrethe Mikkelsen, Helle Marie Danielsen

Redaktionssekretær: Helle Marie Danielsen
Peter Bangs Vej 1, 2000 Frederiksberg, tlf.: 38 38 41 20

Sats, layout: Unitas Forlag
ISSN: 1602-2785

Udgiver:

Kirkefaglig Videreuddannelse
Diakonissestiftelsen
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg
Tlf.: 38 38 41 20
www.kirkefaglig-videreuddannelse.dk

Målsætning:

Målsætningen for Kirkefaglig Videreuddannelse er at uddanne diakonale og religionspædagogiske medarbejdere, der ud fra en kirkelig faglighed kan indgå som inspiratorer, iværksættere og ledere i kirkens arbejde.

Tryk: Clemensstrykkeriet a/s

Abonnement:

Årsabonnement (4 numre) kr. 175,-
Løssalg kr. 60,-
Henvendelse til:
Kirken Underviser c/o Unitas Forlag
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg tlf.: 36 16 64 81
E-mail info@unitasforlag.dk

Prolog

Anderledes gudstjenesteformer, hvorfor det?

Dette nummer af Kirken Underviser handler om anderledes gudstjenesteformer.

Jamen, hvorfor overhovedet beskæftige sig med det, siger nogen. Højmessen er fin og den forkynnder evangeliet, og når de unge bliver ældre, så finder de også kirken en dag ...

Tja ... og så tænker vi, at det er synd, at der er unge mennesker, der har et åndeligt behov, som de måske i stedet søger andre steder hen og får dækket. Vi vil gerne arbejde på, at Folkekirken kan byde på samme evangeliske indhold i forskellige former til forskellige mennesker.

Vi starter med at lade et par unge mennesker sætte ord på deres tanker og ønsker:

Sarah K. Dedieu, student og medlem af Danmarks Kristelige Gymnasiatbevægelse og Mikkel Christoffersen, ung og kristen

Det drømmer jeg om!

Af Sarah K. Dedieu

Det var med erindringen om sidste måneds gospelgudstjeneste, jeg tog af sted til denne måneds gudstjeneste med et par venner. Gospelgudstjenesten havde virkelig været en oplevelse. Der havde været stort gospelkor, som havde medvirket til at skabe den helt rigtige stemning. Det havde fået hårene helt omme i nakken

til at rejse sig af bare glæde. Men denne gudstjeneste skulle være noget helt andet end sidste måneds, vidste jeg. Jeg havde læst lidt om den på forhånd på kirkens hjemmeside. "Ungdomsgudstjeneste", "Taizé-inspiret", "Kom og føl Guds nærhed" og "Træk dig tilbage fra studiernes stress og jag for et par timer" var nogle af de brudstykker fra hjemmesiden, der havde lokket mig til kirken denne aften, som så mange andre aftener.

Herren er min hyrde

Da vi gik op mod kirken, kunne vi høre en stille musik strømme ud gennem den åbne indgang, som var oplyst af fakler på hver side. Vi smed vores jakker i våbenhuset, for der var ikke mere plads på knagerækkerne og fortsatte ind i kirkerummet. Her blev vi mødt af stearinlysens sagte belysning, som fyldte rummet og oplyste ansigterne på de mange fremmødte. De mange lys var placeret rundt i hele kirken og på små borde, der var omgivet af sækkestole, store puder og madrasser. Forrest i kirken stod et band og spillede den musik, vi havde kunnet høre udenfor. Vi gik hen mod et af de få borde, der endnu var plads ved, og jeg satte mig ned i en stor sækkestol. Jeg hilste på de andre omkring bordet, et par nye og nogle, som jeg efterhånden havde lært at kende fra de foregående gudstjenester. På bordet foran mig lå nogle forskellige kort med bibelcitater, foruden lysene og nogle plastickrus. Jeg tog et af kortene op og læste for mig selv: "Herren er min hyrde, jeg lider ingen nød...".

Han lader mig ligge i grønne enge

Et par minutter efter vores ankomst stoppede musikken. Præsten bød os alle velkommen og forklarede lidt om, hvordan aftenens gudstjeneste ville foregå. Herefter begyndte bandet igen, og vi sang en meget smuk og enkel sang, en taizé-sang, som blev sunget flerstemmigt med hjælp fra et kor bagerst i kirken, jeg endnu ikke havde opdaget. Pludselig stoppede sangen men musikken fortsatte, mens præsten bad en bøn. Det gav virkelig et godt indtryk, den måde som bønner og musikken samarbejdede, og man levede sig helt ind i det. Da præsten var færdig, satte han sig ned, og musikken fortsatte. Pludselig dukkede billeder op på væggene, og jeg lagde mærke til projektorer rundt omkring i rummet. Der var forskellige landskabsbilleder og citater, som skiftevis

dukkede frem rundt omkring på de kalkhvide mure, og jeg lænede mig tilbage i sækkestolen og betragtede rummet og nogle af de andre. Nogle lå på deres madrasser med lukkede øjne, nogle stirrede rundt på de forskellige projektioner, mens andre sad foroverbøjede med foldede hænder.

Du dækker bord for mig

De meditative sange fortsatte, mens præsten sagde nogle ord ind imellem, indtil det var blevet tid til nadveren. Præsten indstiftede brødet og vinen, hvorefter vi selv gik op for at få det. Det stod på to borde. Det ene var fyldt med små nybagte brød og det andet med små karaffer med vin. Jeg tog et brød og en karaffel, hvorefter jeg satte mig ned til mit bord igen. Jeg gav brødet til en af de andre ved bordet, som delte ud til os andre, mens jeg hældte vinen op til os. Der sad vi så og spiste, drak og småsnakkede mens musikken spillede lavt i baggrunden. Dette var virkelig et fællesskab omkring nadveren.

Han giver mig kraft på ny

Efter gudstjenesten følte jeg mig som et helt nyt menneske. Det havde været skønt at søge tilflugt hos Gud, at være væk fra tanken om studier, forventninger og hverdagens travlhed. Godt at aftenen endnu ikke var slut, tænkte jeg på vej ud af kirkerummet. Jeg glædede mig til at diskutere aftenen med de andre til kirkens café i de tilstødende lokaler endnu en time.

Nu sidder jeg så her hjemme og glæder mig til næste måneds ungdomsgudstjeneste i den lokale kirke. Hvis der da bare var en at se frem til! For et tilbud, som det, jeg netop har beskrevet, findes ikke i nogle af de kirker, jeg kan komme til. Det var bare ønsketænkning. Men man har vel lov til at drømme?



Jeg drømmer om en jazzkirke

Af Mikkel Christoffersen

Vi skal bruge et lavloftet rum. Kirkebænkene er erstattet af blødere stole måske endda sofaer. Her er lyst og varme farver. Præludiets tema flyder ud i lokalet - en stille standard af Keith Jarrett. Hov, der er nye - hvem er de? Velkommen til. Gamle ven! Godt at se dig!

Kristendommen er en identitet på godt og ondt for os unge. I hverdagen oplever mange at være alene med troen, at være anderledes. Så når vi søger andre kristne, er det for at være blandt ligesindede. Først når vi har fællesskab, giver ordene i kirken mening.

Musik

1. salme: Oh kristelighed, som jazzvals. Man kender efterhånden de nye melodier, sangeren og blæseren gør det nemt at synge med, foden vipper i takt.

Unge kan godt håndtere poetisk tyngde, men musikken er afgørende for oplevelsen af digtene. En jazztrio (piano, bass, drums) kan underbygge og lede os ind i en gammel grundtvigsk tekst, så vi både med forstanden og følelsen får de digteriske sandheder ind. Alene jazzens rytmiske udtryksform vil være et tillokkende åndepust.

Velsignelse

Velsignelsen synges. Musikken bygger op og hårene rejser sig langsomt, og et sus går gennem menigheden - man hører sin sidemand skråle med på amen af hele sit hjerte.

Vi vil røres, når vi går i kirke, man skal helst kunne føle Gud i fællesskabet. Frikirkerne er gode til at røre, og de trækker også mange unge til sig, men det kan også lade sig gøre i mere folkekirkelige rammer.

Prædiken

Præstens ord dirrer i luften, man kan mærke at præsten er personligt optaget af indholdet. Efter prædikenen er der tid til at stille spørgsmål.

Når en forelæser kan gøre latinsk grammatik til en personlig hjertesag, kan en præst også gøre evangeliet vedkommende. Og indholdet skal behandles i fællesskab, så de svære ord kan blive personlige.

Stilhed

Nu er der ro. Musikken flyder roligt ud i lokalet, hvad sagde præsten egentlig? Måske burde jeg...

Poul Joakim Stender ser kirkens styrke i langsomheden, og jeg tror han har ret. Hjemmet og hverdagen er ofte fyldt op med aktiviteter og besøg, så kirken skal være et sted at få ro. Men det skal iscenesættes og pakkes ind i den rette stemning, som stemningen på et bibliotek opfordrer til studier.

Nadver

Nadverfællesskabet virker enormt stærkt. Fuldstændig forskellige mennesker mødes omkring et måltid. Her har kirken særligt sin styrke. Hvilket andet sted end i kirken ser man københavnere knæle sammen - folk ved mufferne og ved tiggerstaven, folk ved barmen og ved graven. Det er stærkt!

Ligesom den nuværende folkekirke, vil denne kirkeform også have en begrænset målgruppe. Men når jeg nævner denne vision i en diskussion af højmessens på min rundrejse til landets gymnasier med Danmarks Kristelige Gymnasiastbevægelse, hører jeg kun klap og opbakning fra eleverne. Også kirkefremmede elever.

Højmessen som alternativ gudstjeneste

En gang hed det *eksperimenterende gudstjenester*, fordi idéen om overhovedet at have mere end én gudstjenesteform var ny. Siden kom det til at hedde *alternative gudstjenester*, fordi der var tale om gudstjenester, der på for eksempel hverdagsaftner kunne tilbydes som alternativ til den rigtige højmesse om søndagen. Jeg mener, at vi skal til at forberede os på at gøre højmissen til sognets alternative gudstjeneste. Højmissen kan fejres for eksempel en gang om måneden for de medlemmer af menigheden, der nyder den gode gamle, velafprøvede højmesse med pibeorgel, Kingo og Ritualbog.

Jeg kunne godt finde på selv at dukke op til sådan en højmesse, for der er en dejlig ro og tryk genkendelighed i Højmissen. Især for de af os, der kender koderne og ritualerne og er fortrolige med sprog og musik. Jeg er med andre ord ikke ude på at afskaffe højmissen, for den skal fortsat være der, så længe nogen har lyst til at benytte sig af den.

Lejlighedskristendom

Men sagen er, at tilslutningen til højmissen er stadigt dalende. Den klare tendens er, at der kommer flere til "event" gudstjenesterne, de alternative gudstjenester, børnegudstjenester, familiegudstjenester, Alle helgen markering, Taizéandagten, de meditative gudstjenester, gospelgudstjenesten eller familiegudstjenesten palme-søndag med mini-konfirmander og/eller børnekor. Vi må se i øjnene, at danskerne definitivt er blevet mere lejlighedskristne end vanekristne. Det er mit indtryk, at selv de mest ihærdige højmesseforsvarere efterhånden ser skriften på væggen: Den traditionelle højmesse har ikke fremtiden foran sig. Lad os derfor ophøje den "alternative og anderledes gudstjeneste" til sognets egentlige gudstjeneste.

Fra højmesse til børnegudstjeneste

I Århus stift udsendte biskop Kjeld Holm sidste år et ret afgørende brev, hvor han gav sin tilladelse til, at man

undlod at afholde højmesse i sognet, hvis man den pågældende søndag har andre gudstjenester. Formålet er visionært og nødvendigt, nemlig at man ikke konkurrerer med sig selv ved nødvendigvis at skulle have højmesse om formiddagen, når man også har børnegudstjeneste klokken 14.

I Hjortshøj sogn tog vi i første omgang den konsekvens, at vi undlod højmissen om formiddagen og lavede børnegudstjenesten om til en familiegudstjeneste, som er en gudstjeneste, der foregår på så vel børnenes som de voksnes præmisser.

En sådan gudstjeneste kunne forløbe som følger (her den nyligt overståede høstgudstjeneste):

- Præludium
- Velkomst (præst) og fri bøn (sognemedhjælper)
- Salme (på overhead): *Nu falmer skoven*
- For børn: Magda (sognemedhjælper udklædt som gammel kone) kommer forbi og får en snak om høsten nu og i gamle dage, om det at sige tak.
- Salme: *Tak, Gud, for denne lyse morgen*
- Prædiken til de voksne: Om efteråret som tiden, hvor man giver slip.
- Salme: *Du gav mig O Herre*
- Forbøn
- Børnesalmer. Børnene hentes op i koret, hvor der synges tre enkle salmer med fagter o.l., blandt andet *Han har den hele vide verden*.
- Nadver og lystænding
- Salme: *Vi pløjed og vi såed'*
- Bøn og velsignelse samt meddelelser
- Postludium

I gudstjenesten veksles bevidst mellem det, der taler til børn og det, der henvender sig til voksne. Erfaringen er, at ingen på den måde når at kede sig, men at de tværti-

mod også er med, når der egentlig mere tales til "de andre". Derudover er gudstjenesten bygget op over de samme principper, som ligger bag alle vores alternative gudstjenester:

- **Hvad vil du sige?** Sørg for at enhver gudstjeneste har et klart og enkelt tema (i eksemplet ovenfor er det høst og tak). Ekspempelvis: Tilgivelse, frihed og afhængighed, det onde, ansvar etc.. Find derefter en eller flere tekster (behøver ikke være Bibeltekster) du kan tage udgangspunkt i, nu hvor du ikke er bundet af tvungne tekster.
- **Gør kun det nødvendige.** Overvej ved hvert led, om det er nødvendigt, og om det hænger sammen med temaet. Begræns dig tilsvarende i tid. En gudstjeneste må for mig at se aldrig tage mere end en time. Det er bedre at folk tænker "Øv, allerede slut" end at de falder i søvn.
- **Nærvær.** Drop manuskriptet og sig det, du har på hjertet. Jeg var engang på et retorikkursus for præster og oplevede der et tankevækkende skift i præsters prædiken, når de midt i en (mere eller mindre stift manuskriptoplæst prædiken) blev bedt om lige kort at redegøre for, hvad resten af prædiken handlede om. De så op, tænkte sig om og sagde: "Jo, det jeg gerne vil sige er..." BANG! Nærvær! Da var præsten pludselig til stede i rummet. Hvorfor tillader vi, at det levende Ord dræbes i et prædikenmanuskript? Jeg ved, at nogle mestrer at lave meget mundrette og sprogligt klare prædikener også fra manus, men jeg vil stadig foretrække at miste sprogblomster, hvis der kan vindes i nærvær og hjerteblod.
- **Kontekst.** Gør dig altid helt klart, hvem der sidder på bænke eller tilhørerrækkerne. Det lyder banalt, men jeg har mere end én gang været i kirke, hvor præsten har prædikeret for teologer og ikke for dåbsgæster, selv om de sidstnævnte var i klart overtal. Jeg lærte på pastoralseminariet, at vi aldrig må undervurdere menighedens begavelse. Jeg er bange for, at det snarere er det omvendte, der udgør den største fare i dagens Folkekirke.

Frimesser

Efter nytår går vi i Hjortshøj i gang med såkaldte frimesser, som netop er alternative gudstjenester på højmessens plads. Der vil være tale om gudstjenester uden binding af tekstrækker og Ritualbog. De vil være præget af lovsang, fordi vi nu en gang har en række personer i sognet, som kan og vil den slags. Jeg deler ikke mange andres præsters aversioner mod den mere eller mindre

frikirkelige lovsangstradition. Det giver for mig at se mere mening at synge: *Jesus jeg lever af din kærlighed* end at synge *Han som forlader i skod dine synder* eller *Som tørstige hjort monne skrige*. Og jeg kan garantere at de yngre kirkegængere deler dette synspunkt. Jeg ved det, fordi adskillige sognebørn som antydet frekventerer diverse frikirker i Århus, hvor de kan synge Taizésange, gospel



Jeg mener, at vi skal til at forberede os på at gøre højmessen til sognets alternative gudstjeneste.

og lovsange. Det vil jeg gerne give dem mulighed for også at gøre i deres sognekirke.

Frimesserne vil have lighedspunkter med højmessen, men vi vil synge i blokke af to-fire sange ad gangen, både nye og efterhånden kendte. Hvad bønner angår, vil der udover Fadervor kun være tre: en indledende (indgangsbøn og kollektslået sammen) en forbøn (kirkebøn) og en afsluttende bøn (slutkollekt og udgangsbøn slået sammen). Der vil være tale om frie bønner, bedt af præst eller sognebørn. Sådanne bønner kan naturligvis forberedes og tænkes igennem, så man har en grundlæggende struktur, men de bør komme fra hjertet. Det er utroligt så forskrækkede vi er for den frie bøn i Folkekirken. Det er som om også bønner (som det er sket med salmesangen) er ved at blive ophøjet til fin lyrik og ikke dybfølte, nærværende og nøgne tanker. Hvad angår lægmandsdeltagelsen i øvrigt så er den et mål i sig selv men altid med præsten eller en anden erfaren liturg i den ansvarlige rolle, hvor man kan instruere og vejlede, så de forkerte ting (for hurtig oplæsning o.l.) ikke kommer til at stå i vejen for forkyndelsen. Der er ingen tunge, liturgiske led i lovsangsgudstjenesterne, men der vil sagtens kunne blive anvendt vekselsang. Der vil blive eksperimenteret med dialogiske led (interviews og diskussioner i gudstjenesten) og multimedier, så som film og lys. Dans kan også komme på tale, blandt andet fordi vi er ved at opstarte noget, vi kalder *Gospel Kids* med sang og dans for de 5-9 årige. Der vil som udgangspunkt være både nadver og lystænding. Det handler alt sammen om at bløde grænser op. Det handler om at prøve det hele og at lade det bedste stå. Men først og fremmest handler det om at komme tilbage til det grundlæggende spørgsmål: Hvordan forkyn-der jeg bedst det kristne budskab lige nu og her?

MØD DE UNGE DÉR HVOR DE ER!

Som gadepræst for unge i København fungerer jeg som natkirkepræst i Trinitatis kirkes Natkirke for unge. Denne er det yngste skud på stammen af natkirker i København. Den har eksisteret i to år og blev for et år siden udnævnt til at være Natkirke for unge mellem 15 og 25 år.

Når jeg skal beskrive forskellen mellem Natkirke for unge og de andre natkirker i København, bruger jeg ofte billedet af Trinitatis Natkirke som en køkkenhave eller en væksthave. Et sted hvor vi plejer og passer nye sarte skud på kristendommens stamme ved at stræbe efter de bedst mulige betingelser for, at skuddene kan vokse sig store og kraftige nok til at klare sig ude i den vilde natur.

Natkirkens arbejdsbetingelser

I løbet af det års tid jeg nu har været gadepræst, er Natkirke for unge blevet en vigtig base for meget af mit øvrige arbejde. Ofte er den første kontakt jeg får med unge af ret flygtig karakter. Enten fordi de fysiske rammer

– f.eks. gaden, skolen, ungdomsklubben mm. – ikke indbyder til en lang fortrolig samtale, eller fordi de unge, når de møder mig, ikke er i humør til at tale om deres problemer. Så er det en stor hjælp at kunne invitere indenfor i Natkirke for unge. Her ved de unge, at de kan finde mig, og jeg ved, at der er tid og ro til at få talt ordentligt sammen.

Men Natkirke for unge er ikke kun til for dem, der kommer for at tale med mig. En målgruppe, vi prøver at nå ud til, er den store gruppe af unge mellem 15 og 25 år, der hverken har tilknytning eller særlig stor kendskab til folkekirken. De er måske nok blevet døbt og konfirmeret, men har derefter haft en yderst sporadisk kontakt med kirken.

De er ikke voldsomt negativt indstillet overfor folkekirken, kirken figurerer blot ikke i deres bevidsthed som et sted, der kunne være relevant for dem.



Ea Andersen, f. 1976
Blev ansat som ungdomsgade-
præst i København
og leder af Natkirke for unge i
Trinitatis Kirke i år 2005.
Natkirke for unge har åbent hver
tirsdag fra kl. 17 til kl. 22.

Det blev derfor hurtigt klart for os, at hvis man ville skabe en Natkirke for unge, var det ikke nok at åbne kirkerummet og have stilhed og meditationsstemning. En stor del af de helt unge ville ganske enkelt ikke opdage, at vi fandtes, fordi det aldrig ville falde dem ind at kikke ind i kirken, hvis de tilfældigt kom forbi en aften, hvor der var lys.

I stedet satsede vi på at få kontakt med nogle ungdomsmiljøer, der på forhånd var etableret om en fælles interesse, og så få disse miljøer engageret i Natkirken. I første omgang har vi koncentreret os om to ungdomsmiljøer: rollespil og musik.

Rollespil

I forhold til rollespil har vi i samarbejde med en allerede velfungerende rollespilsforening skrevet et spil specielt til natkirken. Spillet udspiller sig i en kristen mytologisk ramme med elementer af ren eventyr og er som sådan ikke i sig selv forkyndende. Titlen er "Slaget

om København" og går i helt korte træk ud på at både gode og onde kræfter kæmper om at få magten over byen. I spillet optræder engle og dæmoner, besværgelser, helbredelser ved håndspåleggelse, korrupte forretningsmænd, katolske munke osv., osv. Kun fantasien hos deltagerne sætter grænser. Rollespillet udspiller sig ikke kun i kirken, men også på gader og pladser i indre by, i forskellige lokaler vi har adgang til og på en enkelt cafe, der velvilligt stiller deres baglokale til rådighed. Som sagt er spillet i sig selv ikke forkyndende, og der sker mange mærkelige hændelser, som jeg som folkekirkepræst ville afvise som det pure opspind ude i "det virkelige liv". Men spillets historie åbner mulighed for at tænke over og tale om mange emner, der uden besvær kan sættes ind i en kristen forståelsesramme. For eksempel godt og ondt, liv og død, kærlighed og had, fristelse og begær og mange lignende emner. Hver spilleaften afrundes med en fælles gudstjeneste, hvor prædiken tager udgangspunkt i spillets historie og hændelser, og tanken er, at når du selv lige har leget en leg,

hvor disse emner har været i spil, ja så er du også klar til og interesseret i at høre på en - i dette tilfældet mig som præst - der har gjort sig nogle tanker om emnet. Det er altså min opgave i løbet af den afsluttende gudstjeneste at få bundet en evangelisk-luthersk sløjfe på spillets historie.

Gudstjenesten

Selve gudstjenesten er egentlig ret traditionelt opbygget, om end den er super kort. Vi synger salmer fra den danske salmebog, men har valgt ikke at have orgelmusik som ledsagelse. I stedet er der to kirkesangere, der synger for, og disse sangere står mellem gudstjenestedeltagerne, så den fælles sang virkelig bliver støttet og båret frem. Da de unge i udgangspunktet ikke kender særlig mange – faktisk næsten ingen – salmer, har jeg udvalgt 8-10 af det, der kaldes rugbrødssalmerne, som vi synger rigtig ofte. Dette har betydet, at folk efter kort tid synger med af fuld hals, og hvis der går to måneder, hvor vi ikke har sunget Hil dig, Frelser, spørger de efter den.

Prædiken er kort 4-5 min og tager som sagt udgangspunkt i spillet og inddrager en bibeltekst, der siger noget om aftens emne. Min oplevelse er, at folk hører godt efter disse prædiker og reflekterer over indholdet. Ofte kommer der nogle hen til mig bagefter og kommentere det, jeg har sagt.

Nadver

Da vi begyndte med rollespillet forestillede jeg mig, at de unge ville synes, det var fint med en kort lidt afdæmpet nadverform. Men her tog jeg fejl.

De vil helst have det store ritual med lang nadverbøn, helligsang, O du Guds lam og det helt store symbolsprog



De vil helst have det store ritual med lang nadverbøn, helligsang, O du Guds lam og det helt store symbolsprog. Jeg tror, det hænger sammen med, at disse unge for de flestes vedkommende er rutinerede rollespillere, der er vendt til at færdes i/lege i et symbolunivers. Og selv om de nok er fremmede overfor de specifikke kristne symboler, er de hurtige til at opfange deres betydning og dygtige til at navigere i den merbetydning, der gemmer sig i symbolerne.

Deltagerne

Flertallet af deltagerne i rollespillet er unge, der ellers ikke har spor at gøre med kirken, og mange af dem har fordomme om kristendommen og kirken. Men ved at kirken åbner dørene og inviterer rollespilskulturen indenfor, oplever disse unge, at kirken engagerer sig i deres verden, og at kirken gerne vil fællesskabet med dem, nøjagtig som de er. Derved får de brudt nogle af deres fordomme, hvilket er første skridt på vejen til, at de bliver klar til at høre efter, hvad vi som kirke gerne vil fortælle dem. På et teoretisk plan kan man beskrive det, vi foretager os i Natkirke for unge med et begreb lånt fra debatten om interreligiøs dialog. Nemlig begrebet: diapraksis. Dvs. at vi ved at indgå i et praktisk fællesskab med de unge om spillet får skabt et rum, hvor gensidig respekt og tillid gør en dybere samtale om følsomme emner som tro og værdier mulig.

Rocksaenge

på kanten af det religiøse

I disse år er der stort fokus på temagudstjenster i mange forskellige afskygninger. Fra ungdomskirken på Nørrebro har der igennem flere år været mange nye og spændende koncepter under udvikling. Da ungdomspræst, Per Ramsdal, og hans crew ved Brorsøns Kirke begyndte med *rockgudstjenester* og *free-styler-gudstjenester*, vakte det stor opsigt. Mange i det kirkelige miljø i Danmark var forventeligt nok meget kritiske overfor denne sammenblanding af såkaldt "verdsligt musik" og så en kristen gudstjeneste. Men hvad sagde "brugerne"? Ja, de var begejstrede. Siden hen har Ungdomskirken udviklet to andre spændende koncepter: Det ene er *Bøn og Brunch*, en søndag morgen-gudstjeneste med rytmisk musik, nye salmer og efterfølgende brunch. Det andet er *Gospelgudstjenester*, altså ikke koncerter! De senere år er Ramsdal og crew draget på turné med deres gudstjenestekoncepter til stor glæde og inspiration for mange rundt omkring i Danmark.

Temagudstjenesten "Liv og lys"

Andre steder i landet forsøger menigheder at udvikle nye gudstjenesteformer og inddrage andre musikalske

elementer i gudstjenester end de traditionelle. At tænke teologi og rockpoesi sammen er et nyt fænomen i Danmark. I USA og England har det eksisteret i flere år. Og det er ikke så mærkeligt, specielt ikke hvad angår USA. Her er den rytmiske musik jo lige så integreret en del af gudstjenesten, som salmerne er for os. I Vor Frue Kirke i Svendborg arrangerede vi i november 2005 temaguds-

tjenesten "Liv og Lys". Som præst ved kirken var jeg i tæt samarbejde med organist, Povl Christian Balslev og et lokalt band, og sammen blev vi enige om, at fokusere på 4 rock/popsange med mere eller mindre udtalte reli-

giøse temaer. Gudstjenestens opbygning lignede på afgørende punkter højmassen: Der blev sunget 3 salmer, der var altergang (kontinuerlig), bønner, læsninger og prædiken. Men da orglet ikke havde samme fremtrædende rolle som ved traditionelle højmesser, blev oplevelsen da også anderledes for kirkegængerne, der den aften primært bestod af voksne mellem 20 og 50 år. Ca. 250 mødte op til gudstjenesten en onsdag aften – og efterfølgende fulgte 100 med til café i Menighedshuset til ost og rødvin.

”

Men lad os da prøve at udvikle flere koncepter med seriøs rockpoesi, der eksistentielt og religiøst taler ind i moderne menneskers erfaringsverden

Fald min engel

I de 4 rocksanges møde med bibelteksalter, salmer, nadver, prædiken og gudstjenestens øvrige led fik de en ny betydning. Isoleret set kan ingen af sangene siges at være hverken forkyndende eller for den sags skyld salmer. Og der er da også forskel på, om for eksempel C.V. Jørgensens *Indian Summer* spilles hjemme på cd-afspilleren, eller den lyder ved en gudstjeneste i en kristen kirke. Det vi oplevede i Svendborg på denne novembraften var, at sangene på afgørende områder blev transfigureret (forvandlet) i mødet med det kristne budskab. Som for eksempel tv-2s og Steffen Brandts sang *Fald min engel* fra 2001, hvor det bl.a. hedder:

*Græd min engel
skjul dit ansigt
kast din kyst mod min
syng min skæbne
bryd dit hjerte
længslen er for altid din*

*Følg mig over dybe dale
indtil smerten holder op
Flyv min engel
op mod vinden
kys den mørke nat farvel
dans min stjerne
ud af månens
dystre skyggespil*

Det gør noget ved en sang, der ikke er skrevet til et kirkerum, at den spilles i en gudstjenestelig sammenhæng. Sammen med de øvrige led i gudstjenesten fik *Fald min engel* karakter af en salme. Den blev så at sige transfigureret ved mødet med det kristne budskab. Ud over at den som poesi udtrykker en voksen erkendelse af, at intet menneske magter at være alene med sin smerte, men har brug for fællesskab og kærlighed, blev den forvandlet og fortolket, ja, blev til en salme! Og herfra kan den faldende engel i gudstjenesten læne sig op af budskabet om Kristus, ham der også kom oppefra og bar med på den menneskelige smerte og var det sidste lys på en ensom planet!

Indian summer

Tilsvarende med C.V. Jørgensens sang *Indian Summer*, der med sit gentagne omkvæd: 'vi er Liv & Lys - Liv & Lys' gør den let at huske, og den henvender til enhver, både personligt og som fælles menneskelig erfaring.

Den måde sangen er bygget op på, minder om flere kernesalmer fra den danske salmetradition. Det ses for eksempel i følgende vers:

Vi er liv & lys
Vi er Skygger & magi
Vi er hinandens alibi
Vi er liv & lys

Vi er kød & blod
Vi er sanser vi er magt
Vi er os selv med dødsforagt
Vi er kød & blod

Vi er skind & ben
Vi er drømme lagt på is
Vi er det tabte paradys
Vi er skind & ben

Vi er krop & sjæl
Vi er nerver vi er stål
Vi er støv i metermål
Vi er krop & sjæl

Vi er et & alt
Vi er nøgne vi er små
Vi er dem ingen tænker på
Vi er et & alt

I sangen er der en bevægelse fra det uforgængelige gennem det forgængelige til det uforgængelige: Fra liv og lys over kød og blod og skind og ben til et og alt. Det er skemaet liv-død-liv, der er anvendt. Et skema der er kendt både fra litteraturen og fra den kristne frelseshistorie. Vi kender også strukturen fra Jakob Knudsens salme "Se nu stiger solen", der som bekendt slutter, hvor den begynder, men på en ny og anderledes måde.

Rocksange som indgangsvinkel til kristendommen
Ud over disse to sange blev Leonard Cohens *Hallelujah* og U2s *I still haven't found what I'm looking for* spillet og sunget. For den aldersgruppe, der var mødt op til gudstjeneste, er rockpoesiens univers måske, som salmer er for den kirkevante søndagsmenighed. Og hvorfor så ikke sætte ind her, når vi taler om, at vi som kirke skal møde mennesker i deres dagligdag. Hvis det traditionelle og ofte meget dogmatiske sprog i vore ritualer og salmer ikke mødes med nutidig erfaring hos unge og yngre mennesker, mener jeg, det er oplagt at se på den virkelighed, som kommer til udtryk i for eksempel rock-

musik. Og hermed mener jeg ikke, at vi blot skal smide al vort arvegods ud inklusiv salmer, orgel, bønner og læsninger og erstatte det af pop, rock, trommer og guitarer. Men lad os da prøve at udvikle flere koncepter med seriøs rockpoesi, der eksistentielt og religiøst taler ind i moderne menneskers erfaringsverden. Måske er det netop de udogmatiskke rocksange på kanten af det religiøse, der kan være en frugtbar indgangsvinkel til kristendommen for yngre mennesker. I folkekirken har vi små 2000 næsten ens gudstjenester søndag efter søndag. Vi må fremover satse – om ikke hele butikken, så i hvert fald noget af den – på at udvikle nye og tidssvarende gudstjeneste-koncepter. Og så kan det være, at

vi måske langsomt kommer til erkendelse af, at mangfoldigheden i folkekirken – også på det liturgiske felt – er en styrke. Og at nye gudstjenesteformer på længere sigt kan farve højmesserne – og måske afløse et antal af dem!?

*Jesper Hougaard Larsen, præst ved Vor Frue Kirke
Sammen med sognepræst Anders Kjærsgaard har han i september 2006 udgivet bogen "Liv og Lys", som er eksistentielle og religiøse tolkninger af vigtige sange hos C.V. Jørgensen og Steffen Brandt. Bogen er udgivet på forlaget Hovedland.*

Liv & Lys – temagudstjeneste November 2005 i Vor Frue Kirke, Svendborg

Præludium: *Indian Summer* (C.V. Jørgensen), spillet og sunget af band

Indgangsbøn

Fællessalme: *Kærlighed er lysets kilde* understøttet af band, orgel og kor

Læsninger: 1. Mosebog 1,1-5 & Johs. 1,1-5 & 9-12 med underlægningsmusik (orgel og band)

Musik/sang: *I still haven't found what I'm looking for* (U2) ved band

Trosbekendelsen

Musik/sang: *Hallelujah* (L. Cohen) ved band

Læsning: 1. Johs 2,7-12 med underlægningsmusik (orgel og band)

Prædiken: Over temaet "Liv & Lys"

Fællessalme: *Spænd over os dit himmelspejl* understøttet af band, orgel og kor

Nadver: Kontinuerlig (under uddeling *Lysets engel går med glans* ved band, orgel og kor)

Alterbrødet var fra den prisvindende alterbrødsbager på Tåsinge

Velsignelse

Fællessalme: *Du, som har tændt millioner af stjerner* understøttet af band, orgel og kor

Udgangsbøn

Postludium: *Fald min engel* (Steffen Brandt, tv-2), spillet og sunget af band



Friluftsgudstjeneste

Tema: Verden perfekt

Onsdag 23. august var selv vejret indstillet på friluftsgudstjeneste i den istidsskabte "Gryden" i Mølholm. Solen tittede frem mellem skyerne efter næsten 3 ugers heftig regn, folk strømmede til som en bedre juleaften, musikken, sanghæfterne, de medvirkende dialogpartnere og dansere, prædikenen ja alt var klar.

Forberedelsen

Det virker så ligetil, når friluftsgudstjenesten afvikles, men forberedelserne er mange og lange. Men ideen har bidt sig fast: at bruge det fantastiske sted grænsende op til Mølholm kirkes skov til en friluftsgudstjeneste, der trækker folk af huse til et kirkeligt og folkeligt arrangement. De store gudstjenester på spejdernes og FDF'er-

nes landslejre er forbilledet, og formålet er som ved enhver gudstjeneste: at være sammen om det væsentlige.

Gryden er et gammelt "dødishul" fra istiden, og derfor er det oplagt at sætte alter, musik, højtalere m.m. i bunden og så benytte skrænterne som siddepladser. Der er professionel lyd med højtalere hævet op i stilladstårne og lydstyring fra telt oppe på skrænten, for lyden er afgørende vigtig i et sådan arrangement!

Musikken er primært FDF Vejle 1's Musikafdeling med Brassband og Rock Blåt og i år suppleret med musikere fra Tommerup Efterskoles elevhold 2005 – 2006. De sidder i et stort telt mellem højtalertårnene. Teltets bagvæg er sort velour for at skabe en rolig baggrund.

En traditionel gudstjeneste et utraditionelt sted

Gudstjenestens opbygning er i grunden traditionel. Med de kendte faste led og med en prædiken, der søger at formidle Guds nærvær i vores liv. Prædikenen form er ændret fra monolog til dialog – en dialog, som foregik mellem 'Karsten', Utopia og præsten. Og med indslag af musikere, som spillede TV 2's Verden Perfekt, og dansere klædt i sort eller hvidt. Såvel Karsten, Utopia som danserne er fra samme elevhold på Tommerup Efterskole som musikerne. Her har de arbejdet med kirkespillet af samme navn og optrådt med det over hele landet. Processen med dette var særdeles givende for eleverne, og da min egen søn spillede med i bandet, sad vi nærmest på forreste række til forestillingen i Lyng kirke.

Det var her, at ideen i første omgang blev sået. Nemlig at bruge 'Karsten' som dialogpartner til konfirmationsgudstjenesterne af mine to hold konfirmander. Det gik forrygende godt, og tanken om at videreudvikle det til brug i Mølholm kirkes årlige friluftsgudstjeneste var nærliggende.

Vi skaber En Verden Perfekt

Udgangspunktet er som sagt TV 2's Verden Perfekt, hvor det bl.a. hedder:

Vi Skaber En Verden Perfekt

Ingen ved

hvem vi er

vi ved kun

hvad der skal vides

Vor viden

er materialet

vi skaber

en verden perfekt

Det perfekte menneske

'Karsten' er det perfekte menneske. Han står klædt i ulasteligt jakkesæt og vandkæmmet med sin mobiltelefon i stivnet form på en høj (!) platform overdækket med blå velour. Efter første salme begynder han uden videre at bevæge sig og tale i sin mobiltelefon. Han fører flere samtaler ad gangen – både med sin børsmægler og sin mor – han er verdensmanden, der kan følge med i kurser og investeringer, blive fyret pr. mail og finde kærester på nettet. Han er den perfekte mand – det perfekte menneske!

'Karsten' stivner, og præsten genfortæller skabelsesberetningen om den 'perfekte verden' og slutter fortællingen:

"Og så gik solen ned – og den sjette dag var forbi. Og Gud kikkede ud over de sovende dyr og mennesker – ja

”

'Karsten' er det perfekte menneske.
Han står klædt i ulasteligt jakkesæt og
vandkæmmet med sin mobiltelefon i
stivnet form på en høj (!)

alt, han havde skabt. Og han sagde til sig selv:

Det er da vist godt nok – alt sammen. For Gud taler lidt jysk. Godt nok.

Eller måske perfekt.”

Efter trosbekendelsen og Op al den ting spiller Brass Bandet 'Totem Dance' mens de sorte eller hvidklædte dansere bevæger sig rundt blandt menigheden. Dansen er præget af frygt, afstand, mistillid og ingen kontakt.

Et forrygende sammenspil blandt musikerne spiller og synger nu TV 2's Vi skaber en Verden Perfekt, der til lige er trykt i sanghæftet. Og vi er nu tilbage ved den perfekte 'Karsten'. Han er ved at krakelere, hans perfekte verden er ved at bryde sammen, og hans dialog fortsætter:

"Videnskab? Hvor er kærligheden? Jeg vil ikke være med. Hvem er vi egentlig? Hvad laver vi i denne perfekte verden? Jeg har lyst til at stå af. Hvad vil vi med livet? Hvilke værdier er værd at bygge på, tage med? Hvor er hende, jeg skulle holde i hånden?"

Utopia

Og her træder Utopia ind på scenen. Utopia er modsætningen til 'Karsten' – klædt i rødt tøj, bærer en rød skygge på hovedet og er som type frisk, ligetil, impulsiv og glad. Hun ER Utopia.

Fra dette møde fortsætter dialogen mellem de to om livets mening, menneskers værdi, kærligheden, og på et tidspunkt går præsten ind i dialogen og griber sætningen om menneskers værdi. Arbejderne i vingården fortælles, og 'Karsten' tvinges til at forholde sig til teksten, selvom han hellere vil hente hjælp fra fagforeningen via sin mobiltelefon. Dialogen mellem 'Karsten' og præsten med Utopia som det "skæve" indslag rummer i replik-

kerne den prædiken, som normalt er envejs fortælling. Rent sprogligt er der bygget små humoristiske finter ind for at bevare Utopias friske "pust".

Altergangen erstattes at endnu et danseoptrin, hvor

”

Dialogen mellem 'Karsten' og præsten med Utopia som det "skæve" indslag rummer i replikkerne den prædiken, som normalt er envejs fortælling. Rent sprogligt er der bygget små humoristiske finter ind for at bevare Utopias friske "pust"

danserne nu med glæde kommer hinanden i møde på tværs af farver og alt, der skiller – og de griber sorte og hvide farver og søger op blandt menigheden og maler pletter på deres kinder.

Dette kommenteres efterfølgende af 'Karsten', Utopia og præsten, der således sætter ord på det nye fælles liv, der er vokset frem:

Utopia: så du det præst – så du det – de fandt sammen – de sorte og de hvide – og se – så mange, der nu er sorte og hvide i hovederne ... det er ligesom at holde i hånden!!! (Refererer til hendes samtale med 'Karsten')

Præsten: ja – jeg vil nu sige, at det er lidt som når vi går til alters i kirken – og bliver farvet af Gud og får at vide, at sort og hvid skal være side om side. At vi

ikke skal være onde – bare fordi Gud er god!! At verden er perfekt – på en noget anden måde end vores gode 'Karsten' på piedestalen. Verden er perfekt – på Guds måde. Og det er når ethvert menneske får det, som det har behov for. Sådan som i fortællingen om arbejderne i vingården.

Og de sorte og hvide farver vise nu os alle, at vi hører sammen. Sådan som Gud skabte os – og sådan som Gud vil det.

Den Perfekte Verden – men på en helt anden måde. Amen"

Økonomi og organisation

Efter gudstjenesten, der tog lidt over 1 time, var der marked for voksne og børn. Der var legeboder og spiseboder, og al overskuddet gik til Mølholm kirkes venskabsmenighed i Rumænien. Ved ca. 21 tiden ebbede markedet langsomt ud.

Salmer

1. Gud har skabt os, så vi lever
2. Op al den ting, som Gud har gjort
3. Du kom til vor runde jord
4. Du har villet jordens lykke
5. Livstræet
6. Vi tror en kærlig Gud (kanon)
7. Spænd over os dit himmelsejl

Aktørerne



Deltagerne





Præsten



Musikerne

Økonomien er dels dækket af menighedsrådet, dels af sponsorater og annoncer i sanghæftet og et lotteri på markedet.

Det er 4. gang, at arrangementet gennemføres i denne størrelse, og de 3 andre gange har Bubber og Sigurd Barrett medvirket. Selve arrangementet kan kun lade sig gøre, fordi en masse frivillige fra nær og fjern yder en stor indsats. Organisatorisk er der nedsat en arbejdsgruppe under menighedsrådet, hvor jeg som sognepræst har sæde.

Karsten var både medvirkende og koordinator for de andre medvirkende fra Tommerup Efterskole. Det er afgørende vigtigt, at få så mange som muligt til at tage ansvar for delområder OG turde tro på, at de lever op til det!

Der er en stor folkelig og kirkelig respons på såvel gudstjenesten som arrangement i helhed.

Sagt om gudstjenesten

Stephanie (Utopia): "sådan skal en gudstjeneste være – vedkommende og deltagende for os unge!"

Marie Frederiksen: "... en virkelig god gudstjeneste: en af de bedste, jeg længe har været til. Den var anderledes, men virkelig god og fyldt med en masse kreativt og spændende ... Kan klart anbefales"

Caroline Damsbo: "Emnet verden perfekt sætter mange tanker igang. Hvordan bliver vores verden, hvad er fremtiden, og kan vi gøre noget ved den? Mon vi kommer til at leve hver for sig i hver vores kasse, med hver vores computer? Det at Karsten, Stephanie og præsten lavede modspil, var rigtig godt og tankevækkende. Sangvalget af nye salmer var rigtig godt."

Stine Nielsen: "Det var en virkelig god gudstjeneste, og jeg er meget glad for at have fået lov til at være med"



Skumringsgudstjeneste omkring en lysglobe

Hvordan bruger man en lysglobe

Det forrige menighedsråd havde anskaffet en lysglobe til Lynæs kirke. Den ankom i sin papkasse, og så gik vi ellers rundt om den i et stykke tid: Hvordan skulle vi få den i brug? Hvornår skulle menigheden have adgang til at tænde lys i globen? Skulle kirken holdes åben i hverdagene? Skulle lysene koste noget? Hvem skulle hver dag tænde Kristuslyset i midten? Sådan lød nogle af de praktiske spørgsmål, som først skulle afklares, da globen var ankommet og skulle finde sin plads i kirken og i menighedens liv.

Egentlig var jeg nok ikke så begejstret for lysgloben, anså den mest for at være et stykke semikatolsk kirkeisenkram, der skulle hjælpe den stigende individualisering af fromhedslivet på vej. Med åben kirkedør og tændt Kristuslys var vejen banet for den enkeltes individuelle – eller ensomme – andagt, fjernt fra gudstjene-

stefællesskabet. Ud af denne i første omgang negative holdning fødtes dog snart en trang til at anvende det nye stykke inventar til noget andet, noget fælles, noget gudstjenestelignende.

I Torup sogn (Hundested, Nordsjælland) har vi to kirker, Torup kirke fra 1100-tallet og Lynæs kirke, som er fra 1901. Der holdes velbesøgte højmesser i begge kirker hver søndag. Mine to præstekolleger havde i et par år holdt nogle temagudstjenester som aftengudstjenester, ligesom vi tilbagevendende holder nogle få eftermiddags- og aftengudstjenester ved særlige lejligheder f.eks. Skærtorsdag og ind under jul. Men vi havde ingen regelmæssige, faste aften- eller eftermiddagstjenester udenfor højtiderne. Flere i menigheden havde efterspurgt "noget andet" end den traditionelle højmesse søndag formiddag. Måske kunne lysgloben finde anvendelse i sådan en sammenhæng?

Sognets karakter bestemmer tidspunkt

Sammen med kirketjeneren, kirkesangeren og organisten gik jeg i tænkeboks: hvornår ville menigheden i vores sogn være hjemme, så de kunne komme i kirke? Hvilken form skulle en anderledes gudstjeneste have? Hvilke elementer skulle indgå? Hvad ville vi kunne overkomme at sætte i værk? Hvordan skulle vi undgå at løbe sur i forberedelsen af denne ekstratjeneste i et sogn, hvor der i forvejen er rigtig mange tjenester?

Da mine kollegers temagudstjenester gennem en periode havde haft deres plads i for- og eftersommeren, juni og august, fandt vi, at det nye tiltag skulle ligge i vinterperioden.

Torup sogn, som er sammenfaldende med Hundested kommune, er et pendlersogn, mange kører ind til København eller Hillerød for at arbejde og er sent hjemme på hverdagene. Derfor ville fyraftensgudstjenester sidst på eftermiddagen nok ikke

være nogen god idé. I sognet er der rigtig mange aften-tilbud, både kirkeligt, sportsligt og kulturelt, så endnu et tilbud på en hverdagsaften ville formentlig drukne blandt byens andre aktiviteter. Hvornår så? Vi enedes om at prøve søndag eftermiddag kl. 16.30 en gang om måneden i september, oktober, november og januar, februar og marts. Så er jule- og påskemåned, hvor der i forvejen er alternative tilbud ved siden af søndagens højmesser, undtaget.

Skumringsgudstjenestens formel

Jeg vidste med mig selv, at jeg skulle finde et koncept, som ikke krævede mange timers forberedelse med at finde passende verdslige indslag i form af digte eller andet. Ja, ikke engang en prædiken ville jeg lægge ind i denne gudstjeneste. Dels fordi vores lutherske kirke og gudstjeneste somme tider føles som lidt for meget en ord-kirke, dels fordi jeg gerne ville finde en meditatív gudstjenesteform, der var stram og skrællede noget af højmessepræget af. Inspirationen fik jeg ikke mindst fra kolleger rundt i landet, der holder fyraftensgudstjenester, og som lod mig få indblik i deres måde at gøre det på, når det man gerne vil er en kort tjeneste, der lader sindet finde ro i et nedsat tempo. På nettet fandt jeg kollega Finn Dyrhagens kirkebønner, som jeg benytter sammen med bønner fra Salmebogen.

Ro og fordybelse

Det er blevet til en gudstjenesteform, som kræver et minimum af forberedelse, som følger kirkeåret, og som gør brug af elementer, vi ellers ikke så ofte benytter i den traditionelle højmesse: vi indleder med klokkeringning og præludium, herefter en salme – og her har jeg ofte valgt blandt de nye salmer i salmebogen for at introducere dem – så læser jeg fra alteret med front mod menigheden den gammeltestamentlige tekst og epistelteksten til modsatte kirkeårs søndag. Menigheden bliver siddende under hele gudstjenesten, det giver mest ro. Efter bibellæsningerne bekender vi troen med den nikænske tros-

bekendelse, og jeg afslutter med lovprisning. Så følger en kirkebøn af Finn Dyrhagen, oftest den til søndagen i modsatte kirkeår, somme tider tillempet eller forkortet. Herefter annoncerer jeg nogle minutters ro og fred til fordybelse under sagte orgelmusik.

”

Det forrige menighedsråd havde anskaffet en lysglobe til Lynæs kirke. Den ankom i sin papkasse og så gik vi ellers rundt om den i et stykke tid: Hvordan skulle vi få den i brug?

Jeg fortæller, at der er mulighed for at tænde et lys – lysene koster ellers to kroner pr. stk., men er gratis ved skumringsgudstjenesterne. Vi dæmper det elektriske lys i kirken og lader roen og eftertanken falde på os. Jeg tænder et lys i globen og sætter mig derefter ned på en af kirkebænkene. Efter 5-10 minutters sagte orgelmusik, gerne med kortere perioder med fuldstændig stilhed imellem musikstykkerne, går jeg igen for alteret og beder en af bønnerne fra salmebogens bønnebog, ofte en aftenbøn. Denne bøn går over i Fadervor, som vi beder sammen. Efter endnu en salme, ofte en aftensalme, lyser jeg den aronitiske velsignelse. Vante kirkegængere rejser sig automatisk til velsignelsen, mens andre bliver siddende, jeg gør intet for at bestemme, om man skal modtage velsignelsen stående eller siddende. Organisten slutter gudstjenesten af med et smukt postludium. Gudstjenesten tager en halv time og kirkegængerne giver udtryk for, at det er en dejlig måde at slutte dagen af på: vi falder ned, takker for dagen og ugen, giver plads for eftertanken og lader op til en ny arbejdsuges udfordringer.

Appel til ikke-kirkevante

Deltagerantallet kan være meget svingende: en lille fast gruppe kommer regelmæssigt, konfirmanderne øjner hurtigt chancen for at klare den pligtige kirkegang på



"Det er ved skumringsgudstjenesten i Lynæs kirke kl. 16.30 jeg indhenter mig selv og får ro til at tænde et lys for et andet menneske, bede Fadervor og sige tak for dagen, der er ved at være gået"

en halv time og oven i købet på et tidspunkt, hvor de ikke hellere vil sove eller se fjernsyn. De må meget gerne komme til skumringsgudstjenesterne, og jeg regner det for fuldgyltig kirkegang: hvem har mere brug for ro i sindet, mulighed for stilhed og mulighed for at lade batterierne op end netop teenagere med fuld fart på til hverdag? Men konfirmanderne bliver introduceret til konceptet i forvejen, så de ved, at de skal falde ind i stilen og være med på den særlige gudstjenesteforms præmisser. Det sker ikke sjældent, at forældre finder tid til at gå med deres børn til gudstjeneste søndag eftermiddag, ligesom jeg nogle gange har inviteret til forældremøde i umiddelbar forlængelse af en skumringsgudstjeneste og i indbydelsen gjort opmærksom på, at der er mulighed for at gå til gudstjeneste forud

for mødet. Sådanne dage kan der være rigtig mange til skumringsgudstjeneste, og de giver udtryk for, at det er en gudstjenesteform, der appellerer også til ikke-kirkevante deltagere. Her er ingen usikkerhed om, hvornår man skal stå, og hvornår man skal sidde, her er ikke salme på salme, her er ikke en spekulativ prædiken, her er ingen mystisk altergang, her er bibeltekster, bønner og fred og ro.

Supplement til højmessen

Det har været vigtigt for mig, at jeg ikke spændte buen mere end, at jeg ville kunne fortsætte med skumringsgudstjenesterne i årevis uden at køre træt. Det er en opgave, jeg har påtaget mig oveni de allerede omfattende

og mangeartede opgaver, som i forvejen fylder min præstedag. Jeg har meget bevidst ikke ønsket at lade skumringsgudstjenesterne erstatte nogle af sognets faste højmesser, dels fordi det ville betyde et brud i den ellers regelmæssige skiftet mellem 9 og 10.30 tjenester i de to kirker, dels fordi målgruppen er en anden end til højmesserne søndag formiddag. Der er overlapning, nogle af kirkegængerne søndag eftermiddag var der måske også om formiddagen, det hænder, men vi ser også mennesker til skumringsgudstjenesterne, som vi ellers ikke ser i vore kirker.

Denne søndag i september, hvor fotografen er på besøg, har jeg allerede holdt to traditionelle højmesser om formiddagen, den ene som høstgudstjeneste afsluttet med kirkefrokost. Herefter har jeg været til en vielsessamtale og et hjemmebesøg hos en syg, men det er ved skumringsgudstjenesten i Lynæs kirke kl. 16.30 jeg indhenter mig selv og får ro til at tænde et lys for et andet menneske, bede Fadervor og sige tak for dagen, der er ved at være gået.

Skumringsgudstjenestens forløb i september

Klokkeringning	Kirkebøn af Finn Dyrhagen til 14.s.e.Tr. 1. tekstække (Luk. 17,11-19)	man ikke kender
Præludium		• Man kan tænde et lys til Guds ære. • Eller man kan blot lade roen og freden og guds nærværet brede sig i sindet.
Salme 12 Min sjæl, du Herren love	Der vil nu være nogle minutters ro og fred til fordybelse under sagte orgelmusik	
Læsning fra GT Sl. 103,1-13 og NT Gal. 22-25 (14.s.e.Tr. 1. tekst-ække)	• Der er mulighed for at tænde et lys på lysgloben. • Man kan tænde et lys for et menneske, man har mistet. • Man kan tænde et lys for en syg eller døende. • Man kan tænde et lys for en, man holder af. • Man kan tænde et lys for et menneske, man ikke bryder sig om. • Man kan tænde et lys for de millioner af mennesker i verden,	Stilhed – sagte orgelmusik – lystænding på globen Bøn fra salmebogen (nr. 73, aftenbøn om torsdagen)
Den nikænske trosbekendelse		Fadervor
Lovprisning: Ære være Faderen og Sønnen og Helligånden, som det var i begyndelsen, således også nu og altid og i al evighed. Amen.		Salme 656 Ængstede hjerte
		Velsignelse
		Postludium

Sådan siger kirkegængerne

Ægtepar omkring de 60 år: Vi kommer hver gang, for vi holder af den ro, der er, når der ikke er dåb, men tid til at lade tankerne gå til de gamle og syge i familien, som vi tænder et lys for. Vi kan slet ikke undvære skumringsgudstjenesterne.

Konfirmand: Det er lidt svært at sidde stille så længe, men når man først lige slapper af, så er det fedt med den stille musik, og det er rigtig godt, når vi alle sammen går op og tænder et lys. Jeg tændte et for min mormor, som er syg og måske snart skal dø.

Kvinde, sidst i 40'erne: Det er et rigtig dejligt alternativ til den almindelige gudstjeneste. For det første giver det mig mulighed for at opleve kirkerummet uden prædiken, som jeg som ny kirkegænger en gang imellem godt kan føle tung og svær at forstå. Men det giver mig også en rigtig god mulighed for at "krybe" ind i mig selv, mærke efter om jeg stadig er der efter en alt for travl uge. At tænde et lys for et andet menneske er en stærk oplevelse, specielt fordi præsten siger, at udover at tænde et for dem man holder af, kunne det jo godt være, at det hjalp at tænde et for den man måske har været i konflikt med.

Boganmeldelser



Jeg tror på ...

Et undervisningsmateriale om trosbekendelsen

Niels Andersson, Bodil Olesen,
Birgitte Thyssen og Christiane
Gammeltoft-Hansen

Aros Underviser 2006

112 s, 298,- kr

Elementarisering betyder koncentration om det væsentligste. For så vidt er den apostolske trosbekendelse et udtryk for elementarisering: et forsøg på kort at udtrykke det centrale i den kristne tro. Pædagogisk er det elementære lig med det enkle; stedet, hvor stoffet og den lærendes livsverden møder hinanden. "Jeg tror på..." er et materiale til konfirmandundervisningen, som sigter på at hjælpe konfirmanderne til at se og forstå sig selv i forhold til det elementære og helt grundlæggende i den kristne tro. Alene dette er grund til at hilse det særdeles velkomment.

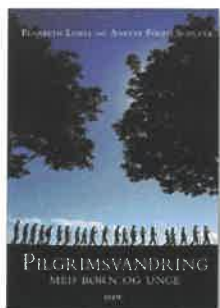
"Jeg tror på...." er et materiale til underviseren. Arbejdsark til konfirmanderne er både aftrykt i bogen og tilgængelige på materialets hjemmeside, hvor der også findes et virtuelt rum for udveksling af erfaringer med og ideer til brugen

Lige som forgængeren "Herre hør vor bøn" er "Jeg tror på" kraftigt inspireret af den tyske religionspædagog Ingo Baldermanns tanker og metode, hvor den umiddelbare dialog med teksten er i centrum. Efter en introduktion til pædagogikken og emnet følger 11 af-

snit, som behandler trosbekendelsens udsagn ét for ét. Hvert afsnit følger en fast skabelon: indledende teologisk-pædagogisk refleksion; relevante citater fra GT og NT; forslag til salmer fra DDS samt et citat af Luther. Herefter følger 1-3 forslag til, hvordan konfirmanderne kan arbejde med emnet. Udgangspunktet er, at forslagene skal kunne realiseres inden for almindelige dobbelttimer.

Der er tale om et didaktisk meget gennemtænkt materiale, der i målet såvel som i metoden fastholder konfirmanden og stoffet som lige vigtige poler i undervisningen, men med orienteringen mod konfirmandernes erfaringer og spørgsmål som det centrale. Set i forhold til "Herre hør vor bøn" er materialet blevet beriget med flere, også kreative, arbejdsformer. Dette er en klar styrkelse, ikke mindst i forhold til de konfirmander, der har det svært med abstrakte og kognitive læringsformer og kravet om at skulle udtrykke sig verbalt. Blandt andet derfor er det vigtigt, når det af indledningen fremgår, at det ikke er meningen, at materialet skal følges slavisk fra ende til anden, men bruges som supplement til andre arbejdsformer.

"Jeg tror på..." er et forsøg på at lade konfirmanderne komme til orde om det centrale i den kristne børnelærdom. Og dermed er det samtidig en udfordring for "den talende præst" – til at holde sig tilbage og lade konfirmanderne lære ved selv gå på opdagelse i de bibelske tekster. Som sådant er der tale om en kærkommen nytænkning til undervisningen, som varmt kan anbefales.



Pilgrimsvandring med børn og unge

Elisabeth Lidell og

Anette Foged Schultz

Religionspædagogisk

Forlag, 2006,

216 sider Pris: 248,- kr

Den danske folkekirke er under forandring. Vi har brug for at få mere krop på vores tro. Vi har brug for større tydelighed i de tegn og symboler, som udtrykker troen. Og vi har brug for et mere tydeligt Guds billede. Derfor er Pilgrimsvandringen på mange måder en gave til Folkekirken! Ånden går i kroppen på mennesket. Hovedets perspektiv flyttes til fødderne. Og netop pilgrimsvandringens kombination af ro, fordybelse, åndelighed og fysisk bevægelse - og ikke mindst billedet af den nære, medvandrende og medfølgende Gud - taler til mennesker anno 2006. Derfor er interessen for pilgrimsvandring nu så stor hos danskerne, at man ligefrem taler om "En ny vækkelse med fod og stav", som man kan læse i Kr. Dagblad den 30. oktober i år.

Set i denne sammenhæng er det en stor glæde at kunne præsentere en ny bog om pilgrimsvandring for børn og

unge, som er skrevet af 2 pionerer indenfor den danske pilgrimsbevægelse. Begge er folkekirkepræster og har stor erfaring med at inddrage pilgrimsvandring som en del af det kirkelige tilbud - ikke alene i forhold til voksne - men også i deres arbejde med børn og unge. Elisabeth Lidell, som tidligere i år blev udnævnt som Danmarks første pilgrimspræst, og Anne Foged Schultz har skrevet en rigtig god inspirationsbog, hvor de deler deres pilgrimsliv og tanker - og ikke mindst pilgrims erfaringer fra arbejdet med børn og unge. På en meget fin og personlig måde bliver der fortalt om pilgrimstankens åndelige og historiske baggrund, og præsenteret helt konkrete forslag til undervisning, vandringer og andagter, som kan bruges direkte i det kirkelige arbejde med børn og unge. Jeg kan kun sige, at det har været en fornøjelse at stifte bekendtskab med denne bog om pilgrimsvandring med børn og unge. Teori og praksis hænger sammen! Den anbefales hermed varmt til alle, som har lyst til at vide mere om, hvordan pilgrimsvandring helt konkret kan inddrages, så der kommer mere krop på kirkens konfirmandundervisning og andet kirkeligt arbejde med børn og unge. Men denne fine bog, som er fyldt med gode idéer og inspiration til undervisning af børn og unge, kan bestemt også anbefales til præster og andre undervisere, som ikke har mod på at komme ud at vandre - lige nu!

Inspiration til anderledes forkynelsesformer og gudstjenester

To bøger af Lars Tjalve giver baggrundsviden til undervisning med udgangspunkt i to spændende fantasiverdener.

C.S. Lewis og vejen til Narnia

Netop udkommet

98,- kr.

Med den nye filmatisering af Narnia-bøgerne er der igen fokus på de 7 fantastiske bøger. Denne bog giver en let tilgængelig gennemgang af Lewis' forfatter-skab, tilblivelsen af Narnia-bøgerne og er et godt baggrundsmateriale til undervisning ud fra Narnia-universet. Samtidig giver Lars Tjalve en indføring i fortællingerne, hvori Lewis nedlægger næsten hele sin teologi. Fortællinger for børn - men bestemt også for voksne.

Ringenes Herre og den bibelske fortælling

98,- kr.

En spændende introduktion til Tolkiens univers ud fra en bibelsk og kristen sammenhæng. Bogen er skrevet i samarbejde med Ulla S. Tjalve.



Ungdomskirke

Per Ramsdal

178,- kr.

Et inspirationsmateriale til alle, der arbejder med unge og anderledes gudstjenesteformer. I mere end 7 år har Per Ramsdal lavet Rock-, Freestyle-, Bøn & Brunch gudstjenester m.m. Samtidig har han inviteret unge ind i kirken, lyttet og ladet dem selv være med til at skabe kirke og menighed. I bogen viderebringer han sine erfaringer og kommer med konkrete forslag, så andre straks kan gå igang.



Bestil på www.unitasforlag.dk

36 16 64 81

Nyt undervisningsmateriale

Marsmanden og andre fortællinger fra Sogneager

Af **Lene Kaaberbøl** og **Mette Finderup**. Tegneserier af **Jan Solheim**

Michael bor i en lille by der hedder Sogneager sammen med Julie, Jesper, Christian, Åse og en masse andre klassekammerater. De har alle sammen en historie at fortælle: Om at mobbe eller blive mobbet, om at lege far, papmor og bonusbørn juleaften, om at miste en mor...

Ti vidt forskellige historier om ti vidt forskellige nutidsdanske børn med inspiration fra de bibelske fortællinger.



Ti noveller med tegneserier til elever fra 9 år til brug i faget kristendomsundskab eller til minikonfirmander.
96 sider, **pris kr. 129,-** FÅS HOS LANDETS BOGHANDLERE ELLER PÅ TLF. 33 93 77 44.